

Tanulmányomban először az elosztandó dolog sajátosságait, majd az elosztásban érintett szereplők viszonyát elemzem; s mindkét részben különös figyelmet fordítok a környezeti javak elosztásának a problémáira.

1. AZ ELOSZTANDÓ DOLOG SAJÁTÓSÁGAI

Hume úgy vélte, hogy az igazságosságos elosztásról csak bizonyos objektív és szubjektív körülmények fennállása esetében beszélhetünk.

„Mint korábban megállapítottam, az igazságosság emberi megállapodásokból ered; a megállapodásnak az a célja, hogy segítsenek bizonyos bajokon, amelyeket szellemünknek bizonyos *tulajdonságainak* és a külső tárgyak sajátos *helyzetének* a találkozása okoz. A szellemi tulajdonságok közül az *önzésre* és a *korlátozott nagylelkűségre* gondolunk; a külső tárgyak helyzetét pedig az jellemzi, hogy *könnyen gazdát cserélnek, s ritkák* az emberek vágyaihoz és kívánságaihoz képest.”¹

Az objektív feltételek közé tartozik az elosztandó jószág *mérsékelt szűkössége* (moderate scarcity), mivel az abszolút bőség állapotában szükségtelen, míg az abszolút szűkösség állapotában lehetetlen az igazságos elosztás. Vitathatatlan, hogy ha egy erőforrás a szükségletekhez képest végtelen bőségben áll rendelkezésre, akkor nincs szükség annak társadalmilag szabályozott elosztására.² Egy sziget, amely kedvező életkörülményeket biztosítana, javakban olyan bőséges lenne, hogy az éhes embernek csak el kell menni a legközelebbi fáig és levenni egy

---

¹ David Hume: *Értekezés az emberi természetről*. Akadémiai Kiadó, 2006. Budapest (Ford.: Bence György) 489. (III. kötet, II. rész, 2. szakasz)

² „A folyókban bor és tej folyt, a tölgyek mézet adtak, a természet magától teremtette meg a legfinomabb ínycsalatokat.... Az *enyém* és a *tied* megkülönböztetése is ki volt rekesztve a halandók e boldog nemének gondolataiból, s vele együtt magának a tulajdonnak a fogalma, a kötelezettség, az igazságosság, és az igazságtalanság.” (Hume i.m. 489.)

érett gyümölcsöt, vagy könnyen meg tudna fogni bármilyen vadat vagy halat, ott a legtöbb társadalmi intézményre és koordinációra – termelés, tulajdon, piac, technika stb. – egyszerűen nem lenne szükség.³

A modern nyugati gondolkodás főáramlatának egyik fontos sajátossága, hogy a természeti-környezeti javakat végtelen bőségben rendelkezésre álló javaknak tekintette. E nézetet először Locke vázolta, s kiegészítve a munka-értékelmélettel, meggyőzően tudott érvelni a magántulajdon szentsége mellett.⁴ Adam Smith pedig a természeti javak bőségéből arra következtetett, hogy ezen javaknak nincs gazdasági értéke.

„Semmi sem hasznosabb a víznél, de vásárolni vagy cserébe kapni jóformán semmit sem lehet érte. A gyémántnak viszont alig van használati értéke, általában mégis nagyon nagy mennyiségű áru kapható érte cserébe.”⁵

Míg Locke és Adam Smith a természeti javak bőségét és így gazdasági értéktelenségét hangsúlyozta, addig a kartéziánus gondolkodás nemcsak a természet alacsonyabb státuszát, hanem annak szubsztanciális jellegét is állította. E felfogás szerint a természet, mint kiterjedés mindig jelenvaló, megváltozhatatlan adottság.⁶ S világos, hogyha valami szubsztanciálisan adott, akkor nincs értelme annak védelmét szorgalmazni. Tehát az újkori filozófia mindkét nagy irányzata (angolszász és a kontinentális) úgy vélte, hogy a természet, illetve a természeti javak társadalmilag szabályozott elosztására nincs szükség. Az egy másik kérdés, hogy az angolszász filozófusok számára ez inkább egy konklúzió volt, amely a fentebb említett empirikus jellegű megfigyelésekből származott, míg Descartes és általában a kontinentális filozófia számára ez inkább egy metafizikai jellegű előfeltevés volt.

A környezeti-ökológiai válság éppen abból adódik, hogy egy törekeny és szűkös természeti rendszerben a bioszférában élünk, miközben úgy viselkedünk, mintha ez a rendszer elpusztíthatatlan és kimeríthetetlen lenne. Kor-

---

³ McLean, I. (1987): *Public Choice*. An Introduction. Basil Blackwell. Oxford and New York; 9.

⁴ John Locke: *Értekezés a polgári kormányzatról*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1986. V. fejezet §25-30.

⁵ Adam Smith: *A Nemzetek Gazdagsága*. E gazdagság természetének és okainak vizsgálata. 1959. Budapest, I. kötet. 77.

⁶ „Mert minden, amit egyébként tulajdoníthatunk a testnek, már föltételezi a kiterjedést, s csak függvénye annak, ami kiterjedt.” René Descartes: *A filozófia alapelvei*. Osiris, Budapest, 1998. 53. § 52. (Szerkesztette: Boros Gábor, fordította: Dékány András)

ten éppen ezt az ellentmondást ragadja meg a *cowboy gazdálkodás* fogalmával.⁷ S talán az sem véletlen, hogy a természet kizsákmányolásában éppen az az ország jár az élen, ahol ez a mentalitás kialakult. Világos, hogy egy véges és sérülékeny bioszférában a cowboy mentalitás rendkívül egyenlőtlen és méltánytalan eredményhez vezet a természeti-környezeti javakhoz való hozzáférésben. A fentiekkel összhangban a jelenlegi generáció nem a környezeti javak méltányos elosztására törekszik, figyelembe véve a jövő generációk igényeit, hanem arra, hogy e javak olyan nagy részét használja fel amekkorát csak bír. Ez az elosztás a jelenlegi és a jövőbeli emberiség viszonyában lényegében a *sic volo, sic jubeo* (így kívánom, tehát így legyen”) elvnek felel meg, vagyis a jelenleg élő emberiség önkényesen és így igazságtalanul jár el a jövőbeli emberiséggel szemben.

A másik végletet az abszolút szűkösség jelenti, ahol Hume szerint az igazságos elosztásra szintén nincs mód. S ennek több oka is lehet. Egyrészt ilyen sanyarú körülmények között az osztóra olyan nagy nyomás nehezedik, hogy végképpen nem tud igazságos döntést hozni, másrészt azok a potenciális részesedők, akik az osztás következtében nem jutnak annyi jószághoz (víz, élelem, pénz, föld stb.), hogy biztosítsák a fennmaradásukat, azoknak semmi okuk sincs arra, hogy tiszteletben tartsák az adott elosztást.

Feltehetően Malthus volt az első, akit a természeti javak abszolút szűkössége foglalkoztatott, s ezzel kapcsolatban a népesség szabályozása mellett érvelt.⁸ Egyik modern követője Hardin szintén úgy látja, hogy a harmadik világra még mindig jellemző exponenciális jellegű népesség növekedés egy olyan új helyzethez vezetett, ahol már nincs lehetőség a javak igazságos elosztására. Szerinte a gazdag nemzeteknek tartózkodnia kell attól, hogy bármilyen segítséget adjanak a szegényebb nemzeteknek. Nemcsak az élelmiszer segélyt ellenzi, hanem a segítség mindenfajta formáját, beleértve a nyomor elől menekülőket befogadását is. Hasonlata szerint az egyes országok olyan tengerjáró hajók, amelyek csak akkor maradnak fenn, ha fenntarthatóak. A túlnépesedő hajók azonban fenntarthatatlanok és elsüllyednek, s a kérdés az, hogy mi történjen a vízbe esett hajótöröttökkel? Ezzel összefüggésben fogalmazta meg az ún. „*mentőcsónak etikát*” (Lifeboat Ethics).⁹ Tegyük fel, hogy 50 ember ül egy mentőcsónakban, amelyben még 10 hely van, vagyis a mentőcsónak befogadóképessége 60 fő. A csónakban ülők látják, hogy 100 ember úszik feléjük, akik természetesen szintén be akarnak

---

⁷ David C. Korten (1996): *Tőkés társaságok világuralma*. Kapu Kiadó, Budapest, 2. fejezet

⁸ T. R. Malthus: *An Essay on the Principle of Population*. 1798. 2 vols. London: J. M. Dent

⁹ Hardin, Garrett (1985) „Lifeboat Ethics”. In. *Psychology Today* (1974) Reprinted in VanDeVeer, Donald and Christine Pierce eds.

szállni. Ha a csónakban ülők a keresztényi erkölcs szerint minden bajba jutott embertársukon segítenek, vagy ha a marxi idea szerint az emberek szükségleteiből indulnak ki, akkor minden fuldoklót fel kell venniük. Így hamarosan 150 ember lesz a 60 főre tervezett mentőcsónakban, amely gyorsan elsüllyed és mindenki meghal. Tökéletes igazságosság és tökéletes katasztrófa, mondja Hardin.

Teoretikus szinten bármennyire is különbözzék egymástól Descartes és Locke illetve Malthus és Hardin nevével fémjelzett természetfelfogás gyakorlati következményeikben megegyeznek. Az abszolút bőség körülményei között szükségtelen, míg az abszolút szűkösség körülményei között lehetetlen a természeti javak igazságos elosztása. Tehát mindkettő a jelenlegi, környezeti szempontból rendkívül aránytalan és méltánytalan elosztás fenntartására ösztönöz.

2. AZ ELOSZTÁSBAN ÉRINTETT SZEREPLŐK VISZONYA

Az értelmező szótár az 'oszt' ige vonatkozó (nem-matematikai, hanem társadalmi) jelentését a következőképp határozza meg: „*Valamit részekre tagol, és ezeket többeknek egyenként tulajdonává tesz.*” Például földet oszt; vagy „*Több személynek egyenként ad, juttat.*” Például ajándékot ad.¹⁰ E meghatározás szerint az osztásban szerepet játszó három elem a következő: (i) az *elosztandó dolog*, (ii) az *elosztást végző személy* vagy mechanizmus nevezzük őt *osztónak*, s végül (iii) az *elosztásban érintett személyek*, nevezzük őket *részesedőknek*. Az 'oszt' ige fogalma nemcsak azt előfeltételezi, hogy létezzenek ezek az entitások, hanem azt is, hogy részesedők elfogadják és tiszteletben tartják az osztás eredményét. Vagyis az osztás fogalma egy stabil társadalmi rendet előfeltételez, ahol egyáltalán lehetséges gyakorolni az osztó hatalmat. Logikailag a legegyszerűbb elosztási mód az osztó korlátlan hatalmára épül.

„A tirannus nemcsak bizonyos normák és szabályok alkalmazása elől tér ki, hanem olyan személynek tekinti magát, aki minden effajta szabályozás fölött áll. Az önkényuralom az *abszolút igazságtalanság* állapota.”¹¹

Gyerekként többször hallottam, hogy 'anyai ágon az egyik dédnagyapám, Gémes Ferenc a dinnyét körbevágta, vagyis megfelezte, s az egyik felét megtartotta, a másik részét pedig meghagyta népes családjának, hat gyereké-

---

¹⁰ Értelmező szótár: Budapest 1992. II. kötet 1046. <oszt>

¹¹ Heller Ágnes: *Az igazságosságon túl*. Gondolat, Budapest, 1990. 27.

nek meg a feleségnek, hogy osszák el.' E történetben megkülönböztethető az elosztandó dolog (a dinnye), amely szűkösen állt rendelkezésre, az osztást végző személy (a dédnagypapa), aki a nyilvánvalóan abszolút tekintély a családban, s a részesedő személyek (a családtagok), akiknek el kellett fogadni a patriarcha döntését. Nyilvánvaló, a dinnyének ez az elosztása sem a tartalmi (szubsztantív), sem az eljárási (procedurális) igazságosság elvének nem felel meg, vagyis igazságtalan. „A családfeő önkényuralma a részleges abszolút igazságtalanság tipikus formája.”¹² Csak zárójelben jegyzem meg, hogy a neoliberalizmus álláspontja szerint családfeő döntése nem tekinthető igazságtalannak, hiszen a tulajdonos – s az apa nemcsak jogos tulajdonosa, hanem termelője is volt a dinnyének – elvileg korlátlanul rendelkezik a tulajdona felett. Mégis úgy érezzük, hogy a tulajdon intézményének a logikája érvényét veszti a család keretein belül.

Persze nehéz kérdés, hogy az apának hogyan kellett volna elosztania a dinnyét. Ha egyenlően akarja elosztani, akkor mindenkinek 1/8 részt kell kapnia, de az egyenlő elosztás nem azonos az igazságos elosztással. „A szokásos definíció szerint igazságosnak lenni annyit tesz, mint *állandóan és folyamatosan akarni, hogy mindenkinek megadjuk, azt ami őt megilleti.*”¹³

Azonban az egyes családtagok érdemeit a külső szemlélő nem ismerheti, ezt az osztónak kell megítélni. S ez arra utal, hogy egy aktuális osztás igazságosságáról mindig csak konkrétan lehet beszélni. Ugyanakkor ez a történet a korlátlan osztói hatalom három strukturális problémája is rámutat, amit viszont már általában is lehet tárgyalni: (i) az osztó szuverén módon dönt, az egy másik kérdés, hogy ezt a hatalmat jól (méltányosan, pártatlanul stb.) vagy rosszul használja, nevezzük ez utóbbit önkénynek; (ii) az osztó önmagának is oszt, s így hajlani fog arra, hogy önmagának kedvezzen, (iii) a közösség tagjai (osztó(k) versus részesedők) formálisan egyenlőtlenek. A (ii) sajátosságot nevezzük az osztó önreflexív sajátosságának, ami mint tudjuk russelli és gödeli tulajdonság. Érdemes felhívni rá a figyelmet, hogy ez a probléma a büntetések elosztásakor, vagyis a megtorló (retributive) igazságosság esetében nem merül fel, hiszen az osztó, ez esetben a bíró nem akar részesedni olyan rossz dologból, mint a büntetés. Azonban a jó dolgok esetében, legyenek azok gazdasági vagy természeti javak, az osztó is részesedni akar. S az osztó kizárása a javakból nemcsak életszerűtlen, hanem igazság-

---

¹² Heller Ágnes: *Az igazságosságon túl*. Gondolat, Budapest, 1990. 27. „Azok az emberek, akikre nem vonatkoznak normák és szabályok, úgy is dönthetnek (noha nem szükségzerűen tesznek így), hogy nem alkalmaznak normákat és szabályokat egyetlen társadalmi csoportosulás tagjaira sem, hanem *sic volo, sic jubeo* („így kívánom, tehát így legyen”) maximája szerint cselekednek. Ezek az *önkényurak*.” (i.m. 27.)

¹³ Hume i.m. 518. (Harmadik könyv, II. rész, 6. szakasz)

talán is lenne mind tartalmi, mind procedurális szempontból. A fent említett tulajdonságok – szuverenitás, önreflexió, és formális egyenlőtlenség – egymást felerősítve gyakran vezetnek tartalmi szempontból is igazságtalan osztáshoz. A kérdés tehát, amit a következőkben vizsgálok, hogy hogyan küszöbölhető ki a korlátlan osztói hatalom fentebb említett problémái?

– Az önkény elkerülésének szükséges, de nem elégséges előfeltétele, ha minden döntési helyzettel kapcsolatban elfogadott szabályok és normák léteznek. További előrelépést jelent, ha az osztó tudja, hogy döntését ellenőrzik, de hogyan lehet ellenőrizni az osztókat? Az önkény és az önreflexió problémája mérsékelhető úgy, ha az osztókat (mint tisztségviselőket) egy *piramisszerű hierarchiában* rendezzük el, persze ez a megoldás csak kellően nagy létszámú közösség esetén alkalmazható. Ez a hobbesi illetve russelli intenciókat tartalmazó megoldás ráadásul összhangban van a tradicionális közösségek hierarchikus jellegével is. Ekkor az (elsődleges) osztók felett állnak a másodlagos osztók, akik egyrészt ellenőrzik az osztók döntéseit (pl. szabálykövető jellegüket), másrészt meghatározzák, hogy az elsődleges osztók mennyit kapjanak az elosztandó dologból, illetve, hogy mennyit oszthatnak el a saját hatáskörükben. Így az elsődleges osztók részesednek, ugyanakkor a részesedésükről nem maguk döntenek. Az önkényesség és az önreflexivitás problémája ekkor a másodlagos osztók esetében merül fel. Persze a másodlagos osztók fölé helyezhetünk újabb osztókat. Nevezzük őket harmadlagos osztónak, akik hasonlóképpen ellenőrzést gyakorolnak a másodlagos osztók felett és megállapítják azok részesedését. Az önkényesség és az önreflexió problémája ekkor a harmadlagos osztók esetében merül fel. Világos, hogy ezzel a módszerrel jelentős mértékben mérsékelhető, bár végső soron nem küszöbölhető ki a tradicionális osztás önkényessége és önreflexív sajátossága, hiszen a legfőbb osztóra (vagyis a szuverénre) továbbra is igaz, hogy nemcsak önkényesen meghatározza a többi osztó részét, hanem a saját maga részét is ő határozza meg. Itt érdemes megjegyezni, hogy ez a rendszer teljes mértékben ki van szolgáltatva a legfőbb osztó (a szuverén) személyiségének. Ha a szuverén igazságos, vagyis a saját részét korlátozza, miközben mások igényeit elismeri, s keményen ellenőrzi a többi osztót, akkor a rendszer materiális szempontból gyakorlatilag akár igazságos is lehet, ellenkező esetben viszont a procedurális igazságtalanság materiális szempontból is nagyon igazságtalan osztást fog eredményezni.

– Az önkényesség és az önreflexivitás elvileg teljes mértékben megoldható, ha a korlátlan osztói *hatalmat megosztják*. Ez formálisan már két osztóval, A-val és B-vel is megvalósítható. Például ha A ellenőrzi B-t és meghatározza B részét és fordítva, majd a maradékot egyikük vagy együttesen elosztják a többi részesedő között. E séma szerint az osztók ellenőrzés alatt állnak és nem döntenek saját részesedésükről, vagyis az osztás russelli problémája így kiküszöbölhető. Ez az elosztási séma azonban egyéb nehé-

ségeket eredményezhet. Nagy a valószínűsége annak, hogy A és B szembe kerül egymással, s mindkettő a teljes szuverenitásra tör, ami – a hobbesi logika szerint – polgárháborús állapotokhoz vezet. Elvileg lehetséges a másik véglet is, nevezetesen az, hogy A és B egymással szemben kölcsönösen elnéző lesz és egymásnak igazságtalanul nagy részt határoznak meg. S ennek következményeként a közösség egyszerű tagjai (a részesedők) lényegesen rosszabbul járnak, mintha csak egy uruk lenne. Tehát önmagában az osztó hatalmának a megosztása sem tekinthető tökéletes megoldásnak, hiszen az vagy polgárháborúhoz, vagy az osztók korrump együttműködéséhez vezet (Bár 3 osztó segítségével elkerülhető az a pszichológiai nehezen fenntartható állapot, hogy az osztók kölcsönösen egymást ellenőrizzék. Pl. A ellenőrzi B-t, B ellenőrzi C-t és C ellenőrzi A-t. De a fentebb említett problémák többi része ekkor is felmerül.)

– A közösség tagjainak a formális egyenlőtlensége csökkenthető, ha részesedők felhatalmazást kapnak arra, hogy rendszeresen újraválasszák az osztó személyét. Bár ebben a struktúrában megmarad az osztó és a részesedő közötti éles különbség, mégis a rendszer nagymértékben *demokratizálódik*. Egyrészt elvileg mindenkiből lehet osztó. Másrészt ezzel a módszerrel az érintettek közvetve, az osztó személyének a meghatározásán keresztül beleszólhatnak a döntés folyamatába is. Harmadrészt a demokratikus választás arra ösztönzi az osztót, hogy próbáljon igazságos lenni, hiszen csak ebben az esetben választja újra a közösség.

– S persze létezik egy olyan megoldás – nevezhetjük ezt *közvetlen demokráciának* (vagy Rousseau-i megoldásnak) –, amely az osztás viszonylatában teljes mértékben felszámolja a közösség formális egyenlőtlenségét, mert minden különbséget megszüntet az osztó és a részesedő között. Ez akkor következik be, ha az adott közösség minden tagja részt vesz magában az osztási folyamatban, épüljön az konszenzusra vagy éppen többségi szavazásra. Azonban ez az elosztási rendszer sem mentes a problémától. Először is nyilvánvaló, hogy a konszenzus kényszer nagy valószínűséggel döntésképtelenséghez, míg a többségi elv a többség kizárólagos javadalmazásához vezet.

Itt érdemes megjegyezni, hogy a környezeti igazságosság képviselői a participáció jelentőségét hangsúlyozzák. Az USA-ban a 90-as évek végén ismerték fel, egy konkrét ügy kapcsán, hogy a környezeti javak elosztásában igen nagy különbség található.¹⁴ Megfigyelték, hogy a befolyásos és gazdag fehér közösségek, elsősorban a természeti és környezeti javakból, míg a hátrányos helyzetű és szegény feketék és színesek elsősorban a környezeti terhekből részesednek. Ezért a környezeti igazságtalanság fogalma szorosan kapcsolódik a környezeti diszkrimináció, rasszizmus, sőt fasizmus problémá-

---

¹⁴ Wikipedia <Warren County PCB Landfill>

jához. E felfogás szerint a környezeti igazságosság előfeltétele, a participáció, vagyis az érintettek, különösen a hátrányos helyzetű érintettek bevonása a döntési folyamatba.¹⁵ A participációra épülő elosztás során szintén merülnek fel problémák. Egyrészt ebben az esetben nagyon fontos, hogy mindenki, akit érint a döntés képviseltesse magát a döntéshozatalban. Ugyanis a participációs döntéshozatal természetéből adódik, hogy aki nincs jelen a döntési folyamatban, az nem részesedik a javakból. A modern gazdaság és technika azonban olyan természetű, ahogy arra Hans Jonas is rámutatott, hogy térben és időben távoli embereket is érint, sőt állatok és növények sorsát is befolyásolja. Ezek participációja azonban nem, vagy csak nagyon nehezen oldható meg a döntési folyamatban. Ráadásul ezek között az érdekcsoportok között érdekellentétek is lehetnek, gondoljunk csak biodízel problémájára, ahol szembe kerül egymással a jövő emberiségének az érdeke a jelenlegi szegények érdekeivel. Másrészt a participációra épülő döntéshozatal csökkentheti a döntések iránti tisztelet. Hiszen kevés ember teszi meg azt a distinkciót, hogy mint döntéshozó mindent megtesz egy számára kedvező kimenetelért, majd mint részesedő tisztelettel elfogad egy számára kedvezőtlenebb döntést.

– A korlátlan osztói hatalom mindhárom problematikus vonása végérvényesen és radikálisan felszámolható, ha a közösség kiküszöböli a személyes osztó pozícióját és az osztás folyamatát valamilyen személytelen automatizmusra (pl. tulajdon intézménye, piacgazdaság, pénzhasználat stb.) bízza. Ebben az esetben megszűnik az osztó szuverenitása (s persze önkényessége is), hiszen a javak szétosztását nem egy személyes osztó határozza meg, hanem a tulajdonviszonyok és a piacgazdasági relációk. Megszűnik az osztás gödéli problémája is, hiszen ha nincs egy személyes osztó, akkor eleve fel sem merülhet az önmagára referáló osztás problémája. S végül megszűnik a közösség tagjainak a formális egyenlőtlensége is, hiszen ekkor mindenki a részesedő pozíciójába kerül, azaz formálisan mindenki egyenlővé válik.

Persze a fenti problémák kiküszöbölése, vagyis a procedurális igazságosság megteremtése önmagában nem garantálja, hogy a rendszer materiális szempontból is igazságos osztást eredményezzen. Ha a közösség az osztó személyét valamilyen automatizmussal helyettesíti, akkor egyúttal ki is szolgáltatja magát ennek az automatizmusnak. Ekkor azonban felmerül az az alapvető kérdés, hogy igazságosnak tekinthető-e az alkalmazott automatizmus? Sokan rámutatnak arra, hogy a magántulajdon és a piacgazdaság intézménye igazságtalan elosztást eredményez. Általános tapasztalat, hogy e rendszer úgy osztja el a javakat, hogy a javak 80% az érintettek 20%-hoz kerül és fordítva. S ez annak ellenére így van, hogy a nyugati világban a társadalom

---

¹⁵ Robert Figueroa & Claudia Mills: „Environmental Justice” In. *The Blackwell Companion to Environmental Philosophy* 2001.

jelentős erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy a piac működéséből származó igazságtalanul nagy aránytalanságokat kompenzálja. A piaci automatizmus materiális igazságtalansága jól illusztrálható az ún. monopoly játékkal. Ez a játék formális szempontból igazságos, hiszen kezdetben mindenkinek ugyanaz a pozíciója, mégis a játék általában úgy végződik, hogy minden vagyon egyetlen személyhez kerül.

Egy másik kérdés, hogy a piacgazdaság automatizmusa (de ez érvényes bármely automatizmusra) képes-e reagálni a megváltozott körülményekre és fejleményekre? Ezzel kapcsolatban csak két egymáshoz szorosan kapcsolódó új problémát szeretnék megemlíteni: a jövő emberiség szempontjait és érdekeit, másrészt a bioszféra védelmét. Korábban a magántulajdon és a piac intézménye a szubsztanciális stabilitással rendelkező bioszféra keretében működött, azzal a feladattal, hogy a szűkösen rendelkezésre álló termelési tényezőkből a lehető legnagyobb hatékonysággal állítson elő gazdasági termékeket. Jelenleg azonban az a paradox helyzet alakult ki, hogy maga a bioszféra is termelési tényezővé vált, s így az önjáró piacgazdaság automatikusan alakítja át a bioszférát gazdasági javakká. Ebben az automatizmusban nincs helye a bioszféra védelmének. A piaci automatizmusok hatalmát mutatja az üvegházhatású gázok növekvő mértékű kibocsátása, amely a globális klíma változás alapvető oka. Noha ma már tudjuk, hogy a globális klímaváltozás alapjaiban fogja megrengetni az emberiség jólétét, úgy tűnik az emberiség még sem tudja leállítani az üvegházhatású gázok növekvő kibocsátását, elsősorban azért mert a döntési hatalmat, teljes mértékben átadta piacgazdasági automatizmusoknak.

3. KONKLÚZIO

Röviden a következő következtetéseket szeretném kiemelni.

- A környezeti javak mérsékelt szűkösségben állnak rendelkezésre, tehát elosztandó javak. A modern gyakorlat azt mutatja, hogy az emberiség aktuálisan létező („aktív”) nemzedékei méltánytalanul és igazságtalanul nagy részt hasítanak ki a rendelkezésre álló (elosztható) környezeti-gazdasági javakból.

- Az igazságos elosztás kérdését a szakirodalomban általában pozitív módon közelíti meg. Álláspontom szerint azonban egy aktuális osztás igazságosságáról mindig csak konkrétan lehet beszélni. Tanulmányomban ezért az igazságos elosztás kérdését negatív módon vizsgálom. Azaz a legegyszerűbb (tradicionálisnak is nevezett) elosztás strukturális fogyatékosságait, illetve azok kiküszöbölésének a lehetőségeit tekintem át. Álláspontom szerint a korlátlan osztói hatalom esetében három strukturális probléma is felmerül: nevezetesen az osztó önkénye, önreflexivitása és a közösség tagjainak formális egyenlőtlensége.

– Elemzésem szerint ezen problémákra különböző válaszok (az osztók hierarchikus rendszere, hatalommegosztás, demokratikus választás, közvetlen demokrácia, piacgazdasági automatizmusok), adhatók, de egyetlen válasz (társadalmi intézmény vagy koordináció) sem tekinthető – önmagában tökéletes – megoldásnak. Hiszen minden intézmény vagy koordináció újabb problémákat vett fel. Például a piacgazdasági automatizmusok következménye a materiális egyenlőtlenség, a környezet totális hasznosítása, a bioszféra átalakítása és a jövő emberiség (jó)létének kockáztatása.

– Ugyanakkor a különböző intézmények és koordinációk megfelelő kombinációjával a környezeti-gazdasági javaknak egy a jelenleginél igazságosabb elosztását lehetne biztosítani.